

Större vattensalamander

Triturus cristatus

En vuxen hane av större vattensalamander visar upp sin ryggkam.

Foto: Johan Pontén.

Fynd i Stockholm

Större vattensalamander har idag lekvattnen inom ett tiotal geografiska områden, särskilt i stadens norra delar såsom Bromma, Olovslundsdammen, Hansta samt Norra och Södra Djurgården. Fynd av arten har belagts sedan 1901 då en individ hittades av ett postombud på Kammakargatan i centrala Stockholm! I litteratur omtalas dock ännu äldre observationer från 1700- och 1800-talet, registrerade på östra Kungsholmen.

Status och utbredning

Arten är fridlyst enligt §§ 4 och 5 i Artskyddsförordningen (SFS 2007:845); ett starkt skydd som även omfattar dess fortplantningsområden och viloplatser. Den är kategoriserad som livskraftig (LC) i rödlistan 2020 och är klassad som lokalt/regionalt skyddsvärd enligt ArtArken. Under första hälften av 1900-talet förekom större vattensalamander i hela staden. Situationen för arten i Stockholm idag är

dock inte helt lätt. Dess livsmiljöer har försvunnit eller försämrats i och med att staden vuxit. I södra delen av staden har arten nästan helt försvunnit och idag finns endast en känd leklokal. Många förstärkningsåtgärder har gjorts för att förutsättningarna ska bli bättre och artens fortlevnad säkras. I [Judarskogen](#) och i [Kyrksjölöten](#) (båda i Bromma) har populationen återetablerats i ett projekt där vuxna djur tillfälligt flyttades dit från [Olovslundsdammen](#) för att leka av sig. Idag är Olovslundsdammen och Salamanderdammen i Judarskogen två av de viktigaste lokalerna inom staden.

Utseende och ekologi

Större vattensalamandrar tillhör groddjuren och lever delvis på land, delvis i vattnet. De har svart eller mörkt brun, lite vårtig hud. Buken är gul eller orange med svarta prickar. Detta skapar ett unikt mönster för varje enskild individ. Någon gång under april börjar större vattensalamandrar

vandra till lekdammarna, vanligtvis under de första regniga nätterna med temperaturer mellan noll och fem plusgrader. De föredrar vattensamlingar som är minst en halv meter djupa och som inte torkar ut under sommaren. Dessa dammar ska gärna vara solbelysta, inte för näringsrika och fiskfria. Under lekperioden får hanarna en ryggkam längs hela kroppen och en längs svansen. Då ser de ut som små drakar och visar upp sig för honorna. Efter parningen lägger honorna äggen ett och ett på blad av undervattensvegetation som de varsamt viker ihop över ägget för att skydda det mot predatorer. De vuxna djuren stannar i vattnet fram till ungefär juli. Ynglen, som till en början har yttre gälar och är vattenlevande, vandrar upp på land från augusti till november, när de är färdigutvecklade. Man vet inte så mycket om vad de gör på land men majoriteten stannar inom ungefär 100 meter från lekvattnet. Under årets kallaste månader går större vattensalamandrar i vinterdvala under murkna lågor, stockar eller stenar som förblir isfria under hela vintern.

Hot

De största hoten mot större vattensalamandrar är habitatförstöring eller habitatförlust, fragmenteringseffekter och förändringar av lekvattnens kemiska status, t.ex. höga nitrat- eller fosfathalter eller lågt pH-värde. Förekomst av fisk i lekvattnen utgör också ett hot. I Stockholm är fragmentering, det vill säga uppsplittring av landskapet där djuren får allt svårare att förflytta och sprida sig mellan lämpliga livsmiljöer, ett särskilt stort problem.

Åtgärdsbehov

Förutom att skydda de kända leklokalerna och spridningsvägarna mellan dem är restaurering eller nyanläggning av lämpliga

småvatten och våtmarker nödvändiga åtgärder för artens fortlevnad i Stockholm. Vidare måste hänsyn tas till att de olika habitat som arten behöver under sin livscykel finns och fungerar. Detta betyder att även restaurering eller förstärkning i landmiljön (t.ex. anläggning av strukturer för övervintring) är viktiga habitatförbättrande åtgärder.

Historik och kuriosor

- Större vattensalamandrar bär på ett inbyggt kromosomfel som gör att bara hälften av äggen överlever.
- De kan bli upp till 18 år gamla.
- Tidigare brukade Stockholms barn leka vid dammar och "fiska ödlor". Det handlade om både mindre och större vattensalamandrar. Ingemar Unge beskriver detta i sin bok "Paradiset under Globen" (1992).

En hona av större vattensalamander på väg ner mot lekvattnet. Foto: Arianna Scarpellini.

Referenser

Malmgren, J., 2007. Åtgärdsprogram för bevarande av större vattensalamander och dess livsmiljöer (*Triturus cristatus*). Rapport 5636. Naturvårdsverket.

SLU Artdatabanken, 2020. Rödlista 2020 – övergripande delar.

Unge, I. 1992. Paradiset under Globen. Höjerings bokförlag 1992.